

DİN EĞİTİMİ HAKKI

Hukukî Sınırlar ve Tartışmalar

Yazar

Prof. Dr. Tuğrul YÜRÜK

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-362-028-8	Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN
Kitap Adı Din Eğitimi Hakkı Hukukî Sınırlar ve Tartışmalar	Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi
Editör Ahmet DÜZENLİ ORCID iD: 0000-0002-1031-2900	Yayıncı Sertifika No 47518
Yazar Tuğrul YÜRÜK ORCID iD: 0000-0002-2476-0720	Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık
	Bisac Code LAW052000
	DOI 10.37609/akya.4161

Kütüphane Kimlik Kartı
Yürük, Tuğrul.

Din Eğitimi Hakkı Hukukî Sınırlar ve Tartışmalar / Tuğrul Yürük; ed. Ahmet Düzenli.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.

216 s. ; 135x210 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253620288

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

*Yol gösterici bir miras olması temennisiyle çocuklarım
Mustafa Çağrı ve Bilgen'e...*

ÖNSÖZ

Biyo-psiko-sosyal bir varlık olan insan dünyaya geldiği andan itibaren fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal yönden gelişmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu gelişim ihtiyaçları, insanın hem kendisinin hem de çevresinin farkında olmasını sağlayan kapsamlı bir süreç olan eğitimi zorunlu kılmaktadır. Nitekim geçmişten günümüze eğitimin bulunmadığı bir topluluktan bahsetmek neredeyse imkânsızdır. İnsan eğitiminin ihmal edilmesi hem birey hem de toplum açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. İnsan ve toplum hayatında eğitimin bu denli hayati öneme sahip olması, eğitimin insanın temel haklarından biri olduğu anlayışının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Eğitim hakkının oluşumu ve gelişimi süreçlerinde ülkelerin toplumsal, felsefi, ahlâkî ve hukukî yapıları birbirinden az ya da çok farklılık göstermektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile birlikte temel hak ve özgürlükler bağlamında eğitim ve din eğitimi hakkına ilişkin tartışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Bu gelişmeler, söz konusu hakların uluslararası düzeyde ele alınması ve ortak ilkeler çerçevesinde çözümlenmesi yönünde çeşitli arayışları beraberinde getirmiştir. Bu ve benzeri gelişmeler, ulusal hukuk sistemlerinin uluslararası belgeler doğrultusunda yeniden düzenlenmesi ve şekillendirilmesi gereğini de gündeme taşımıştır. Konuya ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde, ulusal ve uluslararası hukukî metinlerin din eğitimi hakkı bağlamında yeterince ele alınıp tartışılmadığı görülmektedir. Bu durum, ilgili literatürde önemli bir boşluğun bulun-

duğunu göstermektedir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu belirli bir perspektiften doldurma çabası olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda çalışmada, ulusal ve uluslararası hukukta din eğitimi hakkının nasıl ele alındığı ve çözümlendiği konusu tartışmaya açılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde konunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi ele alınmıştır. Bu bağlamda “hak”, “insan hakları”, “çocuk hakları” ve “temel hak ve özgürlükler” gibi konuya temel teşkil eden kavramlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmanın ana çerçevesini oluşturan “temel hak ve özgürlükler” kavramı daha ayrıntılı biçimde açıklanmış; bu kapsamda söz konusu kavramın sınıflandırılması ile birlikte “din, düşünce ve vicdan özgürlüğü”, “eğitim hakkı” ve “din eğitimi hakkı” kavramlarına yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, din eğitimi hakkının öncelikle uluslararası hukukî belgelerde, ardından da ulusal hukukî metinlerde nasıl ele alındığı ortaya konulmuştur. Son bölüm olan üçüncü bölümde ise ulusal ve uluslararası hukukî metinler temel alınarak din eğitimi hakkına ilişkin tartışmalar Türkiye’de yaşanan gelişmeler çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle çalışmanın hazırlanması sürecinde gerek görüşleriyle gerekse metni benimle birlikte baştan sona okuyarak çalışmanın son hâlini almasına önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Asım Yapıcı’ya minnettarlığımı ifade etmek isterim. Ayrıca Prof. Dr. Mualla Selçuk’a, Prof. Dr. Cemal Tosun’a, Prof. Dr. Recai Doğan’a, Prof. Dr. Zeki Salih Zengin’e, Prof. Dr. Yıldız Kızılabdullah’a, Doç. Dr. Aygül Düzenli’ye ve Dr. Ahmet Düzenli’ye metne ilişkin yapıcı eleştirileri dolayısıyla sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Doç. Dr. Şahin Kızılabdullah’ın, Prof. Dr. Abdullah Özbolat’ın, Prof. Dr. Tuna Tunagöz’ün, Doç. Dr. Fatih Çınar’ın,

Önsöz

Doç. Dr. Rıdvan Yarbâ'nın ve Dr. Şadiye Korkmaz'ın çalışmanın ortaya çıkmasında gerek fikirleriyle gerekse kaynak temini konusundaki desteklerini ayrıca anmak isterim. Ayrıca bu çalışmanın her aşamasında maddî ve manevî desteğini esirgemeyen eşim Zehra ve motivasyon kaynağım olan çocuklarım Mustafa Çağrı ve Bilgen' e minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Tuğrul YÜRÜK

Adana 2026

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1. Hak.....	9
2. İnsan Hakları.....	14
3. Çocuk Hakları	18
4. Temel Hak ve Özgürlükler	27
4.1.Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınıflandırılması.....	30
4.2.Din, Düşünce ve Vicdan Özgürlüğü.....	34
5. Eğitim ve Din Eğitimi Hakkı.....	39
5.1.Kapsamı.....	40
5.2.Eğitim Hakkının Tarihsel Gelişimi	47
BÖLÜM 2	
HUKUKÎ AÇIDAN DİN EĞİTİMİ HAKKI	53
1. Uluslararası Hukukta Eğitim ve Din Eğitimi Hakkı Metinler ve İlkeler	55
a) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	56
b) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	58
c) Çocuk Hakları Bildirgesi	66

İçindekiler

d) Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi.....	68
e) Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	76
f) Diğer Belgeler.....	84
2. Uluslararası Sözleşmelerin Din Eğitimi Hakkı Açısından Günümüze Yansımaları: İlkeden Uygulamaya.....	94
3. Türk Hukukunda Eğitim ve Din Eğitimi Hakkı Süreklilik ve Değişim	97
a) Temel Dini Metinlerin ve İslam Bilginlerinin Çocuk Eğitimi Meselesine Yaklaşımı	98
b) İslam Hukukunda Haklar ve Eğitim Hakkı.....	100
c) Osmanlı'da Çocuk Eğitimi ile İlgili Uygulama ve Örnekler	107
d) Türkiye Cumhuriyeti Dönemi.....	111

BÖLÜM 3

DİN EĞİTİMİ HAKKI İLE İLGİLİ TEMEL

TARTIŞMALAR..... 121

1. Din Eğitimi Hakkının Kullanımı.....	121
2. Din Eğitimi Hakkının Kullanımında Yetki Tartışması.....	128
a) Ebeveynin Rolü.....	134
b) Yetkinin Aidiyeti Meselesi.....	142
c) Devlete Düşen Görev ve Sorumluluklar.....	145
3. Zorunlu Din Eğitimi ve Muafiyet Sorunu.....	160
4. Eğitim Özgürlüğü Açısından Özel Okullarda Din Eğitimi.....	180

SONUÇ..... 187

KAYNAKLAR..... 197

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
ÇHB	Çocuk Hakları Bildirgesi
ÇHRKAŞ	Çocuğun Hakları ve Refahı Konusunda Afrika Şartı
ÇHS	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
ESKHS	Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
HAOKB	Din ya da İnanca Dayanan Her Biçimiyle Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Bildirisi
Haz.	Hazırlayan
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İHK	İnsan Hakları Komisyonu
KSHK	BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
M.	Madde
MK	Medeni Kanun
MSHS	Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

Kısaltmalar

---

nşr.	Neşreden
Örn.	Örneğin
S.	Sayı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Thk.	Tahkik
Tsz.	Tarihsiz

KAYNAKLAR

- A Commentary on the United Nations Convention, on the Rights of the Child*, Ed.: André Alen ve diğeri, Martinus Nijhoff Publishers, Boston 2006.
- Ağırbaşı, Şennur, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Din ve Vicdan Özgürlüğü", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Yıl: 2012, S. 101, ss. 83-102.
- A Human Rights-Based Approach to Education For All*, UNICEF, New York 2007.
- Akdağ, Bülent, "Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü Üzerine", *Eğitim ve Yaşam*, Yıl: 1999, ss. 15-19.
- Akyol, Semra, "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Çocuğun Görüşlerine Saygı İlkesi (Varlığının Sahibi Olan Çocuk)", *I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı*, Yayın haz.: Aydın Gülan, Mustafa Ruhi Şirin, Memduh Cemil Şirin, Cilt 1, Çocuk Vakfı Yayınları, ss. 183-188.
- Akyüz, Emine, "Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı", *Milli Eğitim Dergisi*, Yıl: 2001, S. 151, ss. 3-24.
- Akyüz, Emine, "Medenî Kanuna Göre Ana Babanın Çocuğu Yetiştirme Görevi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Yıl: 1983, C. 16, S. 1, ss. 511-529.
- Akyüz, Emine, *Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması*, Pegem Akademi, Ankara 2012.
- Algan, Bülent, Müberra Algan, "Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü Bağlamında Eğitim Hizmetlerinin Ruhsat Usulü ile Özel Kişilere Gördürülmesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2013, C. XVII, ss. 147-194.
- Altuntaş, Mehmet, *Türk Anayasalarında İnsan Hakları*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, Ankara 2002.
- Altunya, Niyazi, *Anayasa Hukuku Açısından Türkiye'de Eğitim ve Öğrenim Hakkı*, MEB Yayınları, İstanbul 2003.
- Araz, Yahya, *Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.
- Aries, Philippe, *Centuries Of Childhood, Social History of Family Life*, Fransızca'dan İngilizce'ye çev.: Robert Baldick, Alfred A. Knopf, New York 1962.
- Armağan, Servet, *İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- Arslan, Zühtü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Din Özgürlüğü*, Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara 2005.
- Ataman, Hakan, *Eğitim Hakkı ve İnsan Hakları Eğitimi*, İnsan Hakları Gündemi Derneği Yayınları, İzmir 2008.

- Aydın, Mehmet Zeki, "Okulda Din Dersi Tartışmaları (Türkiye'de Din Dersinin Tarihi, Teorik Yapısı, Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması)", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2007, C. 11, S. 2, ss. 5-71.
- Aydın, Mehmet Zeki, "Yeni Anayasa ve Din Dersi Tartışmaları", *Yarımlar İçin Düşünce Platformu Dergisi*, Yıl: 2008, S. 30, ss. 120-125.
- Bardakoğlu, Ali, "Hidâne", *DİA*, C. 17, İstanbul 1998, ss. 467-471.
- Başaran, İbrahim Ethem, *Eğitime Giriş*, Yargıcı Matbaası Ankara 1996.
- Başkurt, İrfan, "Almanya'da Din Eğitimi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2002, S. 4, ss. 109-138.
- Başkurt, İrfan, "Eğitimde Çocuk ve 'Öteki'nin Kimliği Problemi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2002, S. 5, ss. 113-141.
- Bayraktar, M. Faruk, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Âlimlerinden Şabân Şifâî'nin Çocuk Eğitimi ile İlgili Görüşleri", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1997, S. 4, ss. 133-144.
- Bayraktar, M. Faruk, "İslam'a Göre Kadının Eğitim-Öğretimi", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi (II)*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, ss. 79-101.
- Beiter, Klaus Dieter, *The Protection of the Right to Education by International Law, Including a Systematic Analysis of Article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2006.
- Belgelerle İnsan Hakları*, Haz.: Muzaffer Sencer, Beta Basım Yayın A.Ş., İstanbul 1988.
- Bergström, Ylva, "The Universal Right to Education: Freedom, Equality and Fraternity", *Study Philosophy of Education*, Yıl: 2010, ss. 167-182.
- Bilge Bingöl, "Türkiye İçin Bir Eğitim Hukuku Teorisinin Gerekliliği", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2012, C. 2, S. 2, ss. 25-38.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl, *Sahihu'l - Buhârî I-VII*, thk. Mustafâ Dîb el-Buğâ, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1993.
- Bumin, Kürşat, *Batî'da Devlet ve Çocuk*, Alan Yayıncılık, İstanbul 1983.
- Canan, İbrahim, *Çocuk Hakları Beyannamesi İşığında İslam'da Çocuk*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1981.
- Cemâlüddîn Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. el-Cevzî, *Nüzhetü'l-A 'yüni'n-Nevâzir fi İlmi'l-vücûh ve'n-Nezâir*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.
- Coşkun, A. Vahap, "İnsan Hakları ve Kültürel Rölativizm", *Kamu Hukuku Arşivi*, Yıl: 1999, C. 2, S. 1-3, ss. 133-140.
- Cürcânî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf, *et-Ta'rifât*, thk. Âdil Enver Hıdır, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007.
- Çağlar, Selda, *Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Çağrı, Mustafa, "Hak", *DİA*, C. 15, İstanbul 1997, ss. 137-151.
- Çalışkan, Ahmet Ziya, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Eğitim ve Öğrenim Hakkı", *EÜHFD*, Yıl: 2007, C. 11, S. 3-4, ss. 295-314.

- Çallı, Yüksel, *Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- Çeçen, Anıl, "İnsan Haklarının Düşünsel Boyutları, *İnsan Hakları Yıllığı*, Yıl: 1981-1982, C. 3-4, ss. 6-37.
- Çeker, Orhan, *İslam Hukukunda Çocuk*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1990.
- Çelik, Cemil, "Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi", *e-akademi*, Yıl: 2005, S.: 36, <http://www.e-akademi.org> (Erişim Tarihi: 12.03.2014).
- Çınar, Fatih, *Şevkânî'nin Aile Hukuku Alanındaki Görüşleri (Neylü'l-Evtâr Özelinde)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2015.
- DePaul College of Law, "Parent's Right to Prescribe Religious Education of Children", *DePaul L. Rev.*, Yıl: 1953, C. 3, S. 83, ss. 82-89.
- Dodurgalı, Abdurrahman, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1998.
- Düzenli, Ahmet, "Din Anlayışı Açısından 1982 Sonrası Yayımlanan Din Öğretimi Ders Kitapları (5. Sınıf İnanç Öğrenme Alanı Örneği)", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 2024, C. 24, S. 2, ss. 1-17.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as, *Sünen I-VII*, thk. Şu'ayb el-Arnaût vd., Daru'r-Risâleti'l-Alemiyye, Dımaşk 2009.
- Eğitim Hakkı*, 4. Demokratik Eğitim Kurultayı (1-5 Aralık 2004), Eğitim-Sen, Ankara 2004.
- Ercivelek, Halit Serhan, "Dini Eğitim ve Öğrenim Hakkı". *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2020, C. 5, S. 8, ss. 25-41.
- Erken, Baki, "Zorunlu Din Dersi Konusunda AİHM'in Yorumu ve Sorunun Bu Doğrultudaki Çözümü", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Yıl: 2012, C. 8, S. 29, ss. 23-53.
- Friedman, Lee M., "The Parental Right to Control The Religious Education Of A Child", *Harvard Law Review*, Yıl: 1916, C. 29, S. 5, ss. 485-500.
- Fromm, Eric, *Psikanaliz ve Din*, çev.: Aydın Arıtan, Arıtan Yayınları, İstanbul 1993.
- Gemalmaz, H. Burak "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Çocuğun Kendi Görüşleri/Kanaatleri Doğrultusunda Eğitilme (Eğitimini Seçme) Hakkı", *I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı*, Cilt 1, Yayına haz.: Aydın Gülan, Mustafa Ruhi Şirin, Memduh Cemil Şirin, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, ss. 189-208.
- Gök, Fatma "Eğitim Hakkı: Türkiye Gerçeği", *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya 2004.
- Gören, Zafer, "Çocukların Temel Haklarının Anayasal Garantisi", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2012, C. 2, S. 22, ss. 45-105.
- Gören, Zafer, "Temel Hakların Sınırlanması-Sınırlamanın Sınırları", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 6, S. 12, Güz 2007/2, ss.39-59.

DİN EĞİTİMİ HAKKI

- Gözübüyük, A. Şeref, Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1992.
- Gözütok, Şakir, *İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi*, Fecr Yayınları, Ankara 2002.
- Gözütok, Şakir, "Hz. Peygamber (S.A.V) Döneminde Kadın Eğitimi ve Öğretimi", *Hz. Muhammed (SAV) ve Mesajı*, Ed.: Mehmet Mahfuz Söylemez, İslami İlimler Dergisi Yayınları, İstanbul 2014, ss. 593-602.
- Grigoriadis, Ioannis N., Tuğba Gurcel, "Religious Courses in Turkish Public Education: Explaining Domestic Change with Europeanization Theory", *Journal of Church and State*, Yıl: 2012, C. 56, S. 2, ss. 300-322.
- Güdek, Meral, *Modernleşme Döneminde Osmanlı'da Çocuk Eğitimi ve Literatürü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- Gül, İdil Işıl, "Eğitime Erişim: Eğitimde Ayrımcılık Yasağı ve Fırsat Eşitliği", *Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar, Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri Işığında Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi*, Yayına Haz.: İrem Aktaşlı, Ayşe Bertkay Hacımirzaoğlu, Neyyir Bertkay, Aytuğ Şaşmaz, ss. 17-99.
- Günaydın, Ayşegül (Zeyrek), *Uluslararası Belgeler ve Türk Hukukunda Çocuğun Eğitim Hakkı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2008.
- Gündüz, Aslan, "İnsan Hakları", *DİA*, C. 22, ss. 323-327.
- Gündüz, Mustafa "Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi", *Eğitime Bakış*, Yıl: 7, S. 21, 2011, ss. 3-10.
- "Halkoyuna Sunulacak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası", *Resmî Gazete*, 10816, 31 Mayıs 1961.
- "Hasan ve Eylem Zengin Kararı", *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*, Strazburg 9 Ekim 2007.
- Heywood, Colin, *Baba Bana Top Atl, Batı'da Çocukluğun Tarihi*, çev.: Esin Hoşsucu, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.
- Hökelekli, Hayati, "Çocuk", *DİA*, C. 8, İstanbul 1993, ss. 355-359.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, *Tuhfetü'l-Mevdûd bi-Ahkâmî'l-Mevlûd*, thk. Abdülkadir el-Arnaût, Mektebetü Dârü'l-Beyân, Dımaşk 1971.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünen I-II*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-'Arabîyye, Kahire tsz.
- İbn Sahnûn, *Eğitim ve Öğretimin Esasları*, İnceleme ve Çeviri: M. Faruk Bayraktar, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2009.
- İçer, Tahsin, *Osmanlı Ailesinde Çocuk Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2010.
- İmam-ı Gazali, *Oğlum'a (Eyyühel-Veled)*, Huzur Yayın-Dağıtım, İstanbul 1991.
- İnsan Hakları Komitesinin Emsal Kararları*, Der.: Raija Hanski, Martin Scheinin, Çev. Defne Orhun, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, Haziran 2005.
- Jawoniyyi, Oduntan, "Children's Rights and Religious Education in State-Funded Schools: An International Human Rights Perspective", *The International Journal of Human Rights*, Yıl: 2012, C. 16, S. 2, ss. 337-357.

Kaynaklar

- Kaboğlu, İbrahim Ö., "Din Özgürlüğü (Sınırı ve Güvencesi)", *AÜSBF*, Yıl: 1991, C. 46, S.1, ss. 265-278.
- Kapani, Münci, *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara 1993.
- Karmel, Joe, *The Right to Education: Examining its Meaning and Implications*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Victoria, Canada 2008.
- Kaymakcan, Recep, "Yeni Anayasa Taslağı Üzerine Değerlendirmeler: "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Zorunlu Olarak Kalmalı""; *DEM Dergi*, Yıl: 2007, S. 2, ss. 54-62.
- Kayrawani, Abu'l-Hasan `Ali b. Muhammed İbni Halef Al-Ma`ruf Al-Kabisi Al-Fakih, *İslâm'da Öğretmen ve Öğrenci Münasebetlerine Dair Geniş Risale*, çev.: Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1995.
- Keskiner, Emine, "Bir İnsan Hakları Meselesi Olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2010, C. 1, S. 38, ss. 5-24.
- Kızılabdullah, Yıldız, "Toledo Kılavuz ilkeleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı", *Dini Araştırmalar*, Yıl: 2008, C. 11, S. 32, ss. 175-188.
- Köse, Saffet, "Rüşd", *DİA*, İstanbul 2008, C. 35, ss. 298-300.
- Levent, Etem, *AB Sürecinde Belgelerle İnsan Hakları*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2012.
- Marples, Roger, "Parents' Rights and Educational Provision", *Study Philosophy of Education*, Yıl: 2014, S. 33, ss. 23-39.
- Martı, Huriye, "Değer ve Hak Bağlamında Hz. Peygamber'in Sünnetinde Kadının Eğitimi", *Aile ve Eğitim, Tartışmalı İlmi Toplantı (24-25 Nisan 2010)*, İstanbul 2010, ss. 83-91.
- Martínez-Torrón, Javier, "Limitations on Religious Freedom in The Case Law of The European Court of Human Rights", *Emory International Law Review*, Yıl: 2005, C: 19, ss. 587-636.
- Memduhoğlu, Adnan, "İslam Aile Hukukunda Doğum ve Sonuçları Açısından Çocukluk Dönemindeki Haklar ve Sorumluluklar Konusuna Genel Bir Bakış", *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu (30 Eylül-02 Ekim 2005)*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010, ss. 310-322.
- Mortaş, Süleyman, "Lâiklik, Din-Vicdan Özgürlüğü ve Eğitim Hakkı Açısından Türkiye'de Zorunlu Din Eğitimi", *www.e-akademi.org*, Yıl: 2011, S. 108, ss. 1-70.
- Müslim, Ebü'l-Huseyn Mislim b. El-Haccâc, *Sahih I-V*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, Kahire 1991.
- Nazıroğlu, Bayramali, *Vatandaşlık ve Din Eğitimi*, Açılım Kitap, İstanbul 2013.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb, *Sünen I-VIII*, nşr. Mektebetü Tahkiki't-Türâsi'l-İslâmî, Dâru'l-Ma`rife, Beyrut tsz.
- Newman, Anne, "A Democratic Framework for Educational Rights", *Educational Theory*, Yıl: 2012, C. 62, S. 1, ss. 7-23.

DİN EĞİTİMİ HAKKI

- Okçu, Davut, *İslam Hukukunda Eğitim ve Öğretim Hakkı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2003.
- Onur, Bekir, "Çocukluğun Dünü ve Bugünü", *Kebikeç*, Yıl: 2005, S. 19, ss. 99-112.
- Öğretici, Yusuf Ziya, *Din Eğitimi ve Öğretimi Açısından Hak Kavramı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.
- Önder, Mustafa, "İnsan Hakları ve Din Eğitimi", *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 2004, S. 21, ss. 237-244.
- Öz (Akar), Lütfiye, *Çocuk Hakları Bağlamında Çocuklarda Eğitim Hakkı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çaç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin 2013.
- Özmen, Münci, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Ek 1 Nolu Protokol Çerçevesinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Eğitim Hakkı", *A. Şeref Gözübüyük'e Armağan*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, ss. 287-296.
- Seçkin Özsoy, "Eğitim Hakkı: Kendi Dilini Bulamamış Bir Söylem", *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Yıl: 2004, C. 2, S. 6, ss. 58-83.
- Pavel, Nicolae, "Classification of Fundamental Rights AND Freedoms – a Diachronic Approach and Current Trends", *International Conference: CKS – Challenges of the Knowledge Soc*, Yıl: 2012, C. 2, ss. 873-890.
- Pranevičienė, Birutė, Agnė Margevičiūtė, "The Right to Religious Education in Lithuania", *Jurisprudence*, Yıl: 2012, C. 19, S. 2, ss. 443-458.
- Recommendation concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms*, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12024&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Erişim Tarihi: 23.11.2004).
- Russo, Charles J., "Religious Freedom in Education: A Fundamental Human Right", *Religion&Education*, Yıl: 2015, C. 42, S. 1, ss. 17-33.
- Schweitzer, Friedrich, "Children's Right to Religion and Spirituality: Legal, Educational and Practical Perspectives", *British Journal of Religious Education*, Yıl: 2005, C. 27, S. 2, ss. 103-113.
- Soyalan, Mehmet Yaşar, *Elmalılı Tefsirinde Kur'ani Terimler ve Deyimler*, Ağaç Yayınları, İstanbul 2003.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sünen I-V*, thk. A. M. Şakir (I-II), M. F. Abdülbâkî (III), İbrâhîm `Atva `Avz (IV-V), Şirketü Mektebeti ve Matba`ati Mustafâ el-Bâbî, 1962-1977.
- Tomaševski, Katarina, *Education Denied*, Zed Book, London 2003.
- Tomaševski, Katarina, *Human Rights Obligations: Making Education Available, Accessible, Acceptable and Adaptable*, Novum Grafiska AB, Gothenburg 2001.

Kaynaklar

- Tomaševski, Katarina, *Manual on Rights-Based Education: Global Human Rights Requirements Made*, UNESCO, Bangkok 2004.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2012.
- Turan, İbrahim, “Ulusal ve Uluslararası Hukuk Açısından Türkiye’de Din Eğitiminin Yasal Dayanakları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2012, C. 32, S. 32, ss. 77-109.
- Turan, İbrahim, *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları*, İz Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Türmen, Rıza, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuzda Etkisi”, *Anayasa Yargısı*, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2000, ss. 3240.
- Türkiye’de Din ve Eğitim: Son Dönemdeki Gelişmeler ve Değişim Süreci*, Yayına haz.: Ayтуğ Şaşmaz, Batuhan Aydagül, Işık Tüzün, İrem Aktaşlı, Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul 2011.
- Uluslararası Temel İnsan Hakları Belgeleri*, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/mevzuat_TIHB.htm (Erişim tarihi: 04.02.2015).
- Ülker, İbrahim, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.
- Ünal, Recep, “Right of Religious Education in the Light of Turkish Judicial Decisions and the Decisions of European Court of Human Rights”, *Human Rights Review*, Yıl: 2011 C. 1, S. 2, ss. 25-59.
- Vural, Hasan, “Anayasada Din Özgürlüğü”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Yıl: 2014, C. 2, S. 69, ss. 241-278.
- Warnick, Bryan R., “Student Rights to Religious Expression and the Special Characteristics of Schools”, *Educational Theory*, Yıl: 2012, C. 62, S. 1, ss. 59-74.
- Yapıcı, Asım, *Din Kimlik ve Ön Yargı*, Karahan Yayınları, Adana 2004.
- Yapıcı, Asım, *Kimlik, Bilinç ve Toplumsal Cinsiyet Bakımından Din ve Kadın*, Karahan Yayınları, Adana 2012.
- Yaşar, Nuri, *İnsan Hakları Avrupa Sisteminde ve Türk Hukukunda Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000.
- Yıldırım, Mine, “2011-2012 Öğretim Yılında Uygulanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programına İlişkin Bir Değerlendirme”, *Eğitim Reformu Girişimi (ERG) Eğitim İzleme Raporu*, İstanbul 2012.
- Yıldız, İlhan, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi: Zorunlu mu Kalmalı, Yoksa Seçmeli mi Olmalı?”, *TÜBAV Bilim*, Yıl: 2009, C. 2, S. 2, ss. 243-256.
- Yılmaz, Hüseyin, “Asr-ı Saadet Döneminden Günümüze Kadınlar ve Cami Eğitimi”, *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi*, Yıl: 2008, S. 5-6, ss. 131-152.
- Yürük, Tuğrul, “İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri”, *Din Eğitimi El Kitabı*, Ed.: Recai Doğan, Remziye Ege, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, ss. 105-137.

DİN EĞİTİMİ HAKKI

Zengin, Zeki Salih, “Tanzimat ve Sonrası Dönemde Osmanlı Toplumunda Gayrimüslimler ve Din Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Yıl: 2008, C. 6, No. 15, ss. 139-170.

Zengin, Zeki Salih, *Tanzimat Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi (1839-1876)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2004.

İnternet Kaynakları

http://europa.eu.int/futurum/documents/offtext/doc231002_en.pdf

http://europa.eu.int/futurum/documents/offtext/doc180703_en.pdf

http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_04.pdf

http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html